

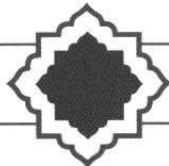
خانه‌ها را عیبها در معمار بود

خانه‌های
دهدشتی
قاضی
حمال‌باشی

فراز غلامزاده

سرشناسه	: غلامزاده، فراز، ۱۳۵۶-
عنوان و نام پدیدآور	: خانه‌های اعیانی در معماری بوشهر؛ خانه‌های دهدشتی، قاضی و حمال‌باشی / نویسنده فراز غلامزاده؛ ویراستاری مجتبی تبریزنیا، مهناز مقدسی، تهران: آباد بوم، ۱۴۰۱.
مشخصات نشر	: ۱۹۶ص: مصور (بخشی رنگی).
مشخصات ظاهری	: ۹-۹۰-۹۴۵۰۱-۶۰۰-۹۷۸
شابک	: فیبا
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: معماری -- ایران -- بوشهر
موضوع	: Architecture -- Iran -- Bushehr
موضوع	: معماری خانگی -- ایران -- بوشهر
موضوع	: Architecture, Domestic -- Iran -- Bushehr
موضوع	: بوشهر -- آثار تاریخی
موضوع	: Bushehr (Iran) -- Antiquities
موضوع	: خانه دهدشتی (بوشهر)
موضوع	: House of Dehdashti (Bushehr, Iran)
موضوع	: خانه قاضی (بوشهر)
موضوع	: House of Qazi (Bushehr, Iran)
موضوع	: خانه حمال‌باشی (بوشهر)
موضوع	: House of Hamalbashi (Bushehr, Iran)
رده بندی کنگره	: ۱۴۸۷NA
رده بندی دیویی	: ۹۵۵۶۴۲۲/۷۲۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۵۳۰۵۷۱
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا
تاریخ درخواست	: ۱۴۰۰/۰۷/۲۶

شماره انتشار
۲۰

خانه‌های اعیانی در معماری بوشهر؛ خانه‌های دهدشتی، قاضی و حمال‌باشی
نویسنده: فراز غلامزاده
ویراستار: مجتبی تبریزنیا و مهناز مقدسی
طراح گرافیک: علیرضا کریمی
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۵۰۱-۹-۰

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۱
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
وب سایت انتشارات: abadboomnashr.com

تمام حقوق مادی و معنوی این اثر به نویسنده تعلق دارد و استفاده از تصاویر،
نقشه‌ها و مطالب آن با ذکر مأخذ بلامانع است.

سخن ناشر ۹

مقدمه ۱۱

خانه دهدشتی ۲۱

۱- ساختمان اصلی ۲۵

■ فضاهای ساختمان اصلی

• اتاق‌ها (زمستان نشین، شاه نشین، تابستان نشین) ۳۰

• فضاهای خدماتی (زیرزمین، خزینه، آب انبار، مطبخ خانه) ۳۷

• تزئینات (گچبری، اُرسی، سقف کاذب، طاقچه‌ها، قوس‌ها) ۴۵

• سازه‌های چوبی (بازشوها شامل درها و پنجره‌ها، کتیبه‌ها) ۵۴

• شناسیر ۶۷

• مصالح ۶۷

۲- ساختمان‌های پیرامونی وابسته ۶۸

• انبار روغن ۶۸

• حیاط مجلسی ۶۸

• حیاط خدمتکاران زن ۶۸

• حیاط خدماتی آقایان ۶۹

• حیاط خدمتکاران مرد ۶۹

• حیاط مسکونی ۶۹

• حیاط مسکونی (سرای نخلی) ۷۵

• حیاط اصطبل ۸۰

• حیاط مسکونی ۸۱

• حیاط بیرونی (سرای گازرها) ۸۳

• حمام قبری ۸۳

• مسجد قبری ۸۴

۳- خانواده دهدشتی ۸۷

خانه قاضی..... ۱۰۳

۱. خانه قاضی و مالک آن ۱۰۵

۲. بازمانده‌های خانه قاضی ۱۰۷

۳. حیاط‌های خانه قاضی و کاربری آن‌ها ۱۱۱

● حیاط بیرونی (روضه خوانی) ۱۱۱

● تعداد اتاق‌ها و کاربری آن‌ها ۱۱۲

● فضای خدماتی ۱۱۵

● حیاط اندرونی ۱۱۵

● تعداد اتاق‌ها و کاربری آن‌ها ۱۱۸

● فضای خدماتی (آب‌انبار، زیرزمین) ۱۱۹

● اتاق شاه‌نشین و تزئینات آن (گچ‌بری، اُرسی، سقف کاذب، درها، قوس‌ها) ۱۱۹

● حیاط خدماتی ۱۲۷

● حیاط اصطبل ۱۲۸

● راه‌پله‌ها و مصالح ۱۲۸

خانه حمال‌باشی..... ۱۳۱

۱. خانه حمال‌باشی و مالک آن ۱۳۳

۲. موقعیت بنا ۱۳۳

۳. مصالح ۱۳۴

۴. فضاهای طبقه همکف ۱۳۶

● ورودی ۱۳۶

● راه‌پله‌ها ۱۳۹

● چاه و حوض ۱۳۹

● انباری‌ها ۱۳۹

● اتاق زمستان‌نشین ۱۳۹

- حیاط ۱۴۰
- خزینه ۱۴۲
- دکان‌ها ۱۴۲
- شناسیر ۱۴۴

۵. فضاهای طبقه اول ۱۴۶

- اتاق پنج‌دری ۱۴۶
- طارمه ۱۵۰
- مطبخ‌خانه ۱۵۱
- راه‌پله به سمت پشت بام ۱۵۱
- صندوق‌خانه ۱۵۱
- اتاق شاه‌نشین و تزیینات آن ۱۵۲
- گچبری ۱۵۳
- آینه‌کاری ۱۵۴
- اُرسی ۱۵۵
- طاقچه‌ها ۱۵۷
- کمد دیواری ۱۵۸
- سقف کاذب ۱۵۹
- درها ۱۶۳

پیوست‌ها ۱۶۷

- تصاویر اسناد ۱۶۸
- فهرست نقشه‌ها ۱۹۰
- فهرست تصاویر ۱۹۰
- فهرست اسناد ۱۹۳
- چکیده انگلیسی ۱۹۵

سخن ناشر

طی دوره‌های زندیه و قاجاریه بندر بوشهر شاهد پیدایی مجموعه قابل توجهی از بناهای اعیانی زیبا و شکوهمند بود که در درجه اول تعلق به تجار ساکن در این بندر داشت. در درجات بعدی مأموران عالی‌رتبه دولت ایران و کنسولگری‌های اروپایی چنین بناهایی را دارا بودند. در واقع ثروت لازم برای چنین بناهایی یا حاصل تجارت بود و یا از خزانه یک دولت تأمین می‌شد. فراهم ساختن رفاه ساکنان نیز مقصود اصلی سازندگان این بناها بود. برای این منظور مواد و مصالح ساختمانی از نواحی دور و نزدیک چه در داخل ایران و چه از خارج فراهم آورده می‌شد. گچ و بعدها سیمان، چوب، تخته و شیشه‌های رنگی، پرده، میز، صندلی و بعدها مبل، فرش ایرانی و بعدها تلفن، وسایل روشنایی و پخت نفتی، گرامافون، رادیو و بسیاری وسایل جدید از اروپا و بیشتر از طریق هند به بوشهر می‌رسید. به جز تهران و چند شهر بزرگ تجاری ایران در کمتر جایی چنین بناهای مسکونی با چنان اثاثیه‌ای را می‌توان سراغ گرفت. اما تغییرات و تحولاتی که موجب جای سپردن شهرهای تجاری به یکدیگر می‌شود سرانجام شامل بندر بوشهر نیز شد. آن ثروت حاصل از تجارت از این بندر رخت برکشید، تجارتخانه‌ها و کنسولگری‌ها نیز یکی پس از دیگری رفتند. دیگر بناهای اعیانی با معماری خاص مناطق ساحلی نیز ساخته نشد. معماری جدیدی که با آمدن وسایل برقی جدید به خانه‌ها و با کاربرد گسترده سیمان و آهن و شیشه در بناها رایج شد نیز شکل و شیوه معماری را دگرگون ساخت. در نتیجه از دوره قاجاریه تعداد قابل توجهی بناهای اعیانی بزرگ و مجلل در بندر بوشهر باقی ماند که متأسفانه تا مدت‌ها در مراقبت و مرمت آنها دقت و مدیریت لازم صورت نگرفت. تعداد زیادی از آنها از بین رفت و در مجموع آن خانه‌ها و بافت تاریخی محله‌های شهر به صورت میراث فرهنگی و خاطره تاریخی مردم آن درآمد.

در کتابی که پیش روی شماست سه عمارت از مجموعه این میراث فرهنگی و خاطره تاریخی مربوط بدان

توسط آقای فراز غلام‌زاده مورد بررسی قرار گرفته است. در واقع این اثر در دنباله کتاب قبلی ایشان با عنوان «معماری بوشهر در دوره زند و قاجار» قرار دارد که توسط همین ناشر در سال ۱۳۹۲ عرضه شده است. در آن کتاب نگاهی گسترده و کلی به معماری بوشهر و نواحی پیرامون آن صورت گرفته است و در این کتاب نگاه دقیق‌تری به سه بنای اعیانی به نام‌های «خانه دهدشتی»، «خانه قاضی» و «خانه حمال باشی» را شاهد هستیم.

ویژگی شاخص این کتاب در آن است که دو خانه از سه بنای بررسی شده اکنون وجود خارجی ندارند و اثری از آنها باقی نمانده است. ویژگی دیگر کتاب استفاده از عکس‌های کمتر دیده شده و همچنین بازسازی خانه‌ها در قالب تصاویر سه‌بعدی است. ترسیم نقشه‌هایی با ابعاد دقیق از ساختمان و اجزا و عناصر آنها و منضم ساختن اسناد تاریخی، در مجموع تصویری جاندار و کامل از خانه‌ها را در مقابل دیدگان خوانندگان قرار می‌دهند. این ترکیب، افزون بر اطلاعات معمارانه و زیبایی بصری، حسی نوستالژیک را در ذهن خواننده بوشهری برمی‌انگیزد و احیاگر خاطرات روبه فراموشی آنهاست.

وجه شاخص دیگر کتاب افزودن مطالبی از خاندان‌های مالک این سه خانه، به‌ویژه خاندان دهدشتی است که هم‌زمان، اطلاعات مستند و مصوری از اعضا و گستره تجارت و فعالیت‌های آنها را بازمی‌تاباند و از این طریق یاد خاندان‌های نامدار و اصیل بوشهر را نیز ماندگار می‌سازد.

کتاب حاصل نزدیک به دو دهه ممارست در امر مشاهده و عکاسی و گردآوری اطلاعات و سرانجام تدوین و نگارش صاحب اثر بوده است. تعلق خاطر عمیق نویسنده به معماری زادبوم خود و هوشمندی وی در ثبت و ضبط بناهای روبه‌ویرانی و سرانجام همت و پشتکار ایشان در تدوین و انتشار کتاب شایسته تقدیر است.

افزون بر شخص نویسنده که سرمایه‌عمر و حتی در مواردی سرمایه‌مالی را در این راه صرف نموده، فرهیختگان و فرهنگ‌یارانی نیز سخاوتمندانه برای تأمین هزینه‌های تولید و تدوین و چاپ کتاب یاری رساندند که اگرچه از روی کرامت و خضوع از ذکر نامشان استنکاف ورزیدند، اما اشاره به این موضوع، هم از باب قدردانی از آن یاوران گرانمایه بود و هم به منظور تمجید از این دست کارهای خیرخواهانه و ارائه طریق به نیک‌اندیشان و فرهنگ‌دوستانی است که در امور خیر کوشا هستند.